

A D V A ה **ו** **ד** **א**
C E N T E R

INFORMATION ON EQUALITY AND SOCIAL JUSTICE IN ISRAEL
מידע על שוויון וצדק חברתי בישראל
מרכז «אדבא» - מלומות חול המסאווה וالعءالفة الاجءماعفة فف إسرائفل

אזרחי ישראל הערבים אינם שותפים לצמיחה

שלמה סבירסקי
אתי קונור-אטיאס
טטיאנה קולובוב

מאי 2008

מרכז אדווה, ת.ד. 36529, תל-אביב 61364, טל. 03-5608871, פקס. 03-5602205
Adva Center, POB 36529, Tel Aviv 61364, Tel. 03-5608871, Fax. 03-5602205
e-mail: advainfo@bezeqint.net web site: <http://www.adva.org>

אזרחי ישראל הערבים אינם שותפים לצמיחה

הכלכלה הישראלית מצויה בגל של צמיחה, הנמשך מאז המחצית השנייה של 2003. התוצר המקומי הגולמי (תמ"ג) גדל בקצב ממוצע של יותר מ-5% לשנה, התמ"ג לנפש גדל בקצב ממוצע של יותר מ-3%, שיעור ההשתתפות בכוח העבודה גדל והאבטלה, שעמדה בתחילת העשור על למעלה מ-10%, ירדה לרמה של 7%, לערך.

הצמיחה אינה שוויונית: היא חזקה במיוחד בכמה מענפי המשק, ובראשם תחום ההיי טק וענף הבנקאות והביטוח; היא מתרכזת במידה רבה באזור המרכז של הארץ; והיא מורגשת במיוחד באותו פלח של שוק העבודה המתאפיין בהשכלה גבוהה. הפריפריה, התעשיות המסורתיות והעובדים הפחות משכילים נהנים הרבה פחות מן הצמיחה.

בתוך אלה בולטת במיוחד קבוצה אחת אשר דומה כי הצמיחה פוסחת עליה לחלוטין: הערבים אזרחי ישראל. מסמך זה מציג נתונים על אבטלה, על שכר, על השתייכות לעשירונים ועל עוני, המצביעים על כך שהערבים אזרחי ישראל אינם מצויים במעגל הנהנים מן הצמיחה.

הנתונים מחייבים התייחסות דחופה של רשויות המדינה ושל כל הגופים היכולים לתרום לבלימת הנסיגה ולהנעת תהליך של שינוי לטובה.

לא תמיד מציינת הלמ"ס את משקי הבית הבית הערביים בנפרד ממשקי בית של ה"לא יהודים". להלן פירוט הקטיגוריות המשמשות את הלמ"ס:

החל ממפקד 1995, עקב עלייתם לישראל של עולים רבים שאינם רשומים כיהודים במשרד הפנים, שונו ההגדרות של דת וקבוצות אוכלוסייה. קבוצת הנוצרים חולקה לשתי קבוצות - נוצרים ערבים ונוצרים לא-ערבים, על-פי מספר קריטריונים: לפי אופי יישוב המגורים, הלאום וארץ הלידה. קבוצה נוספת המוצגת מאז 1995 בנפרד, היא של מי שאינם מסווגים לפי דת במשרד הפנים, שהם בדרך כלל בני משפחה של עולים יהודים, בדומה לרוב הנוצרים הלא-ערבים.

בשנת 2006 התפלגה האוכלוסייה בארץ על-פי הפירוט הבא:

יהודים – 5.314 מיליון איש
 מוסלמים – 1.141 מיליון איש
 דרוזים – 115.2 אלף איש
 נוצרים ערבים - 118.7 אלף איש
 נוצרים לא-ערבים 27.7 אלף איש
 ללא סיווג דת (כולל חיילי צד"ל ובני משפחותיהם) – 272.2 אלף איש.

הנתונים העיקריים

1. בעוד שמספר המובטלים הכללי ירד, מ-279.8 אלף ב-2003 ל-211.8 אלף ב-2007, מספר המובטלים הערבים גדל, מ-34.1 אלף ב-2003 ל-38.3 אלף ב-2006 (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, סקרי כוח אדם, שנים שונות).
2. בעוד ששיעור הבלתי מועסקים באוכלוסייה בכללותה מצוי בירידה, מ-10.7% ב-2003 ל-7.3% ב-2007, שיעור הבלתי מועסקים בקרב הערבים נותר גבוה: 10.9% ב-2007 (לוח 1 להלן).
3. ב-2006, ערבים היוו 16.2% מכלל הבלתי מועסקים; ב-2001 עמד שיעורם על 12.7% (בנק ישראל, דו"ח שנתי 2007 : 201).
4. ב-2006, בלתי מועסקים ערבים היוו 62.5% מכלל הבלתי מועסקים המחפשים עבודה 52 שבועות ומעלה; ב-2001 עמד חלקם על 17% בלבד (בנק ישראל, דו"ח שנתי 2007 : 201).
5. בקרב הערבים, שיעור המתייאשים מחיפוש עבודה גבוה באופן משמעותי מזה שבקרב היהודים. יתרה מזאת, בעוד שבקרב היהודים, שיעור המתייאשים מחיפוש עבודה מצוי בירידה, מ-1.2% מכוח העבודה האזרחי ב-2003 ל-0.9% ממנו ב-2006, בקרב הערבים, השיעור ב-2006 – 7.7% – גבוה מזה של 2003 – 7.0%, וזאת לאחר שבשנתיים הראשונות של גל הצמיחה, 2004 ו-2005, הוא כבר הגיע ל-9.2% ול-9.9% בהתאמה. (לוח 2 להלן).
6. בקרב הגברים הערבים, שיעור המתייאשים מחיפוש עבודה גדל: מ-5.6% ב-2003 ל-7.8% ב-2006; בשנים 2004 ו-2005 שיעור המתייאשים בקרב הגברים היה אף גבוה יותר: 7.9% ו-8.7%, בהתאמה. (לוח 3 להלן).
7. בקרב הנשים הערביות, שיעור המתייאשות מחיפוש עבודה, ירד, מ-10.5% ב-2003 ל-7.7% ב-2006. זאת, לאחר שבשנים 2004 ו-2005 הוא הגיע לרמות גבוהות במיוחד: 12.2% ו-12.8%, בהתאמה. (לוח 4 להלן).
7. ההכנסה החודשית של שכירים ערבים עירוניים מצוייה בירידה, יחסית לממוצע הארצי: ב-2003 היא עמדה על 73% מן הממוצע, ב-2004 – על 75%, ב-2005 על 72% וב-2006 על 70%. (לוח 5 להלן).
8. נתונים על התפלגות משקי הבית הערביים לפי עשירוני הכנסה מראה כי מאז 1997 יש מגמה של גלישה של משקי בית ערבים אל העשירוניים הנמוכים: (לוח 6 להלן)
 - ב-1997, שיעור משקי הבית הערביים שהשתייכו לשלושת העשירוניים הנמוכים עמד על 51.0%; ב-2006 הוא עלה ל-56.1%;
 - ב-1997, שיעור משקי הבית הערביים שהשתייכו לשלושת העשירוניים 4, 5 ו-6 עמד על 32.8%; ב-2006 הוא ירד ל-28.8%;
 - ב-1997, שיעור משקי הבית הערביים שהשתייכו לארבעת העשירוניים הגבוהים עמד על 16.1%; ב-2006 הוא ירד ל-15.0%.
9. שיעור העוני בקרב משפחות ערביות מצוי בעלייה מתמדת: ב-2003 הוא עמד 48.4% ואילו ב-2006/7 הוא עלה ל-54.8%.
10. הגידול בשיעור העוני בקרב אזרחי ישראל הערבים הוא מהיר מאוד: בין 2001 ל-2006/7, שיעור העוני בקרב הערבים גדל ב-29%, בעוד שבקרב החרדים היהודים – קבוצה המאופיינת גם היא בשיעור גבוה של עוני, הגידול בשנים אלה היה ב-9% (בנק ישראל, דו"ח שנתי 2007 : 293).

לוח 1: בלתי מועסקים, 1990-2007

באחוזים מתוך כוח העבודה האזרחי

שנה	ממוצע ארצי	יהודים	לא יהודים
1990	9.6	9.4	10.6
1991	10.6	10.6	10.4
1992	11.2	11.0	12.4
1993	10.0	9.5	13.5
1994	7.8	7.6	9.0
1995	6.9	6.3	7.0
1996	6.7	6.8	6.2
1997	7.7	7.6	8.1
1998	8.5	8.2	10.7
1999	8.9	8.5	11.4
2000	8.8	8.3	11.9
2001 ¹	9.4	9.1	10.6
2002	10.3	9.8	13.4
2003	10.7	10.6	11.5
2004	10.4	10.3	10.8
2005	9.0	8.7	11.3
2006	8.4	8.0	11.5
2007	7.3	6.8	10.9

הערה: משנת 2001 הנתונים הם לערבים בלבד (מוסלמים, נוצרים ודרוזים) ואינם כוללים את הנוצרים שאינם ערבים ו/או את האוכלוסייה ללא סיווג דת.
מקורות: הלמ"ס, שנתון סטטיסטי לישראל, שנים שונות; הנתון לשנת 2007 התקבל מגף עבודה בלמ"ס, 30.4.2008.

לוח 2. סך כל הבלתי מועסקים והמתייאשים מחיפוש עבודה, 2000-2007

באחוזים מתוך כוח העבודה האזרחי

שנה	סך הכל		יהודים		לא יהודים	
	בלתי מועסקים	מתייאשים מחיפוש עבודה	בלתי מועסקים	מתייאשים מחיפוש עבודה	בלתי מועסקים	מתייאשים מחיפוש עבודה
2000	9.0	1.4	8.5	0.8	12.5	4.9
2001	9.4	1.6	9.2	0.9	10.9	5.8
2002	10.4	1.7	9.9	0.9	13.4	6.1
2003	10.8	2.0	10.7	1.2	11.3	7.0
2004	10.4	2.4	10.4	1.1	10.8	9.2
2005	9.0	2.3	8.8	1.0	10.6	9.9
2006	8.5	1.9	8.1	0.9	10.8	7.7
2007	7.3	א.נ.	6.8	א.נ.	10.9	א.נ.

הערות:

1. הנתונים לשנת 2000 הינם לחודשים אפריל-דצמבר 2000.
2. הנתונים לשנים 2000-2006 לא כוללים את הגרים מחוץ ליישובים (בדואים ואחרים) ואת הגרים במוסדות.
3. יש לשים לב ששיעור הבלתי מועסקים, לשנים 2000-2006, כפי שהוא מופיע בלוח 1 לעיל שונה מזה המפיע בלוח זה. שיעור הבלתי מועסקים בלוח 1 בשנים 2001-2006 הינו לאוכלוסייה הערבית בלבד, בעוד שהנתון המופיע בלוח זה מיוחס לאוכלוסייה הלא יהודית בכללותה. בנוסף, הנתון המופיע לשנת 2000 בלוח זה אינו לשנה קלנדרית מלאה.

מקורות: הלמ"ס, שנתון סטטיסטי לישראל, שנים שונות; הנתון לשנת 2007 התקבל מגף עבודה בלמ"ס, 30.4.2008.

לוח 3. שיעור הגברים הבלתי מועסקים והמתייאשים מחיפוש עבודה, 2007-2000
באחוזים מתוך כוח העבודה האזרחי

לא יהודים		יהודים		סך הכל		שנה
מתייאשים מחיפוש עבודה	בלתי מועסקים	מתייאשים מחיפוש עבודה	בלתי מועסקים	מתייאשים מחיפוש עבודה	בלתי מועסקים	
4.1	12.9	0.6	7.7	1.3	8.7	2000
4.7	10.8	0.7	8.6	1.5	9.0	2001
4.5	14.1	0.7	9.2	1.5	10.2	2002
5.6	11.5	0.9	10.0	1.9	10.3	2003
7.9	10.4	1.0	9.4	2.4	9.6	2004
8.7	9.7	0.8	8.4	2.4	8.6	2005
7.8	9.4	0.7	7.6	2.1	8.0	2006
א.נ.	9.6	א.נ.	6.2	א.נ.	6.8	2007

הערה: הנתונים לשנת 2000 הינם לחודשים אפריל-דצמבר 2000. מקורות: הלמ"ס, שנתון סטטיסטי לישראל, שנים שונות; הנתון לשנת 2007 התקבל מגף עבודה בלמ"ס, 30.4.2008.

לוח 4. שיעור הנשים הבלתי מועסקות והמתייאשות מחיפוש עבודה, 2007-2000
באחוזים מתוך כוח העבודה האזרחי

לא יהודיות		יהודיות		סך הכל		שנה
מתייאשות מחיפוש עבודה	בלתי מועסקות	מתייאשות מחיפוש עבודה	בלתי מועסקות	מתייאשות מחיפוש עבודה	בלתי מועסקות	
6.9	11.4	1.0	9.3	1.6	9.5	2000
8.7	11.1	1.0	9.8	1.7	9.9	2001
10.2	11.6	1.1	10.5	2.0	10.6	2002
10.5	10.8	1.4	11.4	2.2	11.4	2003
12.2	11.6	1.3	11.4	2.4	11.4	2004
12.8	13.0	1.1	9.2	2.2	9.5	2005
7.7	14.1	1.1	8.5	1.7	9.0	2006
א.נ.	15.1	א.נ.	7.4	א.נ.	7.9	2007

הערה: הנתונים לשנת 2000 הינם לחודשים אפריל-דצמבר 2000. מקורות: הלמ"ס, שנתון סטטיסטי לישראל, שנים שונות; הנתון לשנת 2007 התקבל מגף עבודה בלמ"ס, 30.4.2008.

לוח 5. הכנסה חודשית משכר וממשכורת של שכירים עירוניים ושל שכירים לא יהודים, 2006-1997

הבסיס: שכירים - סך הכל = 100

שנה	שכירים סך הכל	לא יהודים
1997	100	72
1998	100	71
1999	100	66
¹ 2000	100	67
¹ 2001	100	70
¹ 2002	100	73
2002	100	71
2003	100	73
2004	100	75
2005	100	72
2006	100	70

הערות:

1. לא כולל את אוכלוסיית מזרח ירושלים.
 2. שכיר – כל נסקר/ת שהייתה לו הכנסה כלשהי משכר ומשכורת ב-3 החודשים שלפני ביקור הפוקד.
 3. שכר: תשלום תמורת עבודה שנעשתה בפרק זמן קצוב; משכורת: שכר קבוע של עובד שהוא מקבל בדרך כלל אחת לחודש.
 4. הכנסה משכר וממשכורת – הכנסות משכר עבודה של פרטים שכירים.
- מקור:** מרכז אדוה, תמונת מצב חברתית 2007, דצמבר 2007.

לוח 6. שיעור משקי הבית הערבים בכל עשירון, 2006-1997

לפי עשירוני הכנסה כספית נטו למשק בית באחוזים

שנה	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	סך הכל
1997	14.1	21.0	15.9	14.6	11.0	7.2	6.3	4.4	3.9	1.5	100
2000	14.5	21.6	17.1	13.1	11.4	8.4	5.4	4.2	2.8	1.7	100
2003	16.2	19.5	16.8	12.9	9.1	7.9	7.5	4.6	3.6	1.9	100
2006	16.5	24.0	15.6	12.7	9.2	6.9	7.0	4.0	2.9	1.1	100

הערה: הנתונים לשנים 1997 ו-2000 מיוחסים למשקי בית לא יהודיים, בעוד שהנתונים לשנים 2003 ו-2006 הינם למשקי בית ערביים בלבד.

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך קבצי סקרי הכנסות, שנים שונות.

לוח 7. שיעור העוני בקרב משפחות לא יהודיות, 1999-2006/7
לאחר תשלומי העברה ומסים, באחוזים

שנה	שיעור העוני בקרב משפחות לא יהודיות	שיעור המשפחות הלא יהודיות העניות, מתוך כלל המשפחות
1999	40.6	30.2
2000	42.9	28.1
2001	41.2	27.1
2002	47.6	26.9
2003	48.4	32.7
2004	49.9	31.3
2005	52.1	33.4
2005/6	51.2	33.9
2006	54.0	36.2
2006/7	54.8	35.5

מקורות: המוסד לביטוח לאומי, סקירה שנתית, שנים שונות; המוסד לביטוח לאומי, ממדי העוני ואי-השוויון בהתחלקות ההכנסות במשק, שנים שונות.